

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІКА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

УДК 339.5

О.А. Беззубченко, К. Бодрова

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

У статті досліджено особливості сучасного стану розвитку міжнародної торгівлі. Охарактеризовано останні тенденції економічного розвитку країн світу з позиції глибини їх залучення до міжнародної торгівлі. Здійснено аналіз впливу обсягів торгівлі на економіку країн класифікованих за географічною ознакою, за ступенем інтеграції, за рівнем економічного розвитку.

Ключові слова: міжнародна торгівля, ВВП, інтеграція, рівень економічного розвитку.

Постановка проблеми. Міжнародна торгівля посідає чільне місце у системі міжнародних економічних відносин. Вона є водночас передумовою і наслідком міжнародного поділу праці. Впродовж свого історичного розвитку міжнародна торгівля пройшла шлях від окремих і часто випадкових зовнішньоторговельних операцій до довгострокового великомасштабного торговельно-економічного співробітництва. Сучасна науково-технічна революція стимулювала міжнародний торговельний обмін. Специфіка сучасного етапу міжнародної торгівлі з особливою виразністю виявляється у процесі аналізу її довготермінових тенденцій, форм і методів [1].

Роль міжнародної торгівлі у процесах розвитку світового господарства та різні аспекти, що пов'язані з її розвитком досліджуються в працях вітчизняних учених, таких як: Ю. Руденко, А. Мазаракі, В. Макогон, В. Новицький, Т. Кожухова, Л. Кузнецова, Т. Мельник, В. Мойсей, О. Саліхова, В. Торопков, О. Чернега та ін. Визнання взаємозв'язку між динамікою розвитку країн та їх участі в міжнародній торгівлі, впливу торгівлі на систему міжнародних економічних відносин, рівень економічного зростання, визначення напрямів активізації зовнішньої та міжнародної торгівлі в умовах глобальної нестабільності, безумовно, є важливими завданнями економічних досліджень.

Мета дослідження. Основною метою даного дослідження є аналіз особливостей здійснення міжнародної торгівлі на сучасному етапі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Міжнародна торгівля за останню четверть століття стала важливим чинником економічного зростання для багатьох країн. Згідно з даними Світової організації торгівлі (СОТ) та ЮНКТАД, обсяги міжнародної торгівлі, яку вимірюють обсягом експорту в поточних цінах, зросли з 2376,3 млрд. дол. США в 1980 р. до 22757,3 млрд. дол. США 2017 р. [2]. За даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), за відповідний період ВВП світу збільшився у 7 разів: з 11005,6 млрд. дол. США (1980р.) до 80439,2 млрд. дол. США (2017р.) (рис 1.)

Зростання світового валового внутрішнього продукту у 2017 році залишається повільним. З 2011 р. середньорічна норма ВВП зросла на 2,4 %, це значно нижче, ніж до фінансової кризи, коли темп росту ВВП у середньому становив 3,3 %. У 2017 році темп зростання світового ВВП скоротився до 2,2 %, повернувшись до рівня 2012 року.

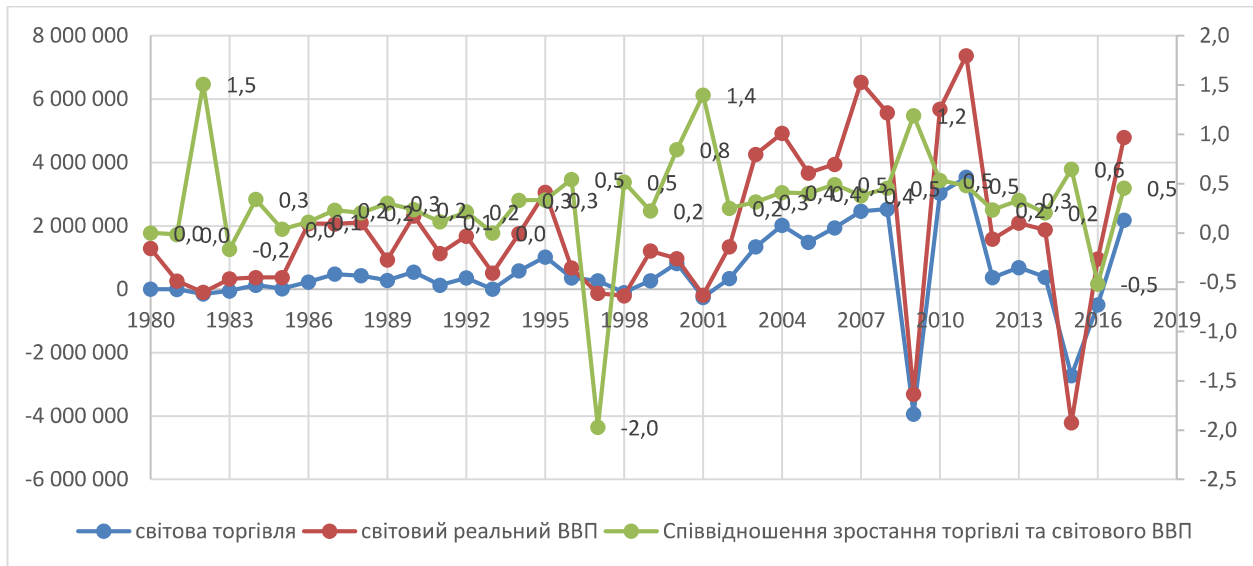


Рис. 1. Динаміка світової торгівлі товарами та світового реального ВВП, %, 1980–2017рр. (розраховано автором за даними [3]).

Зміни у зростанні ВВП на душу населення спостерігалися у всьому світі. У 2017 р. у більшості розвинутих країн, обсяг виробництва продукції склав більше, ніж 30 тис. дол. США на душу населення, винятком залишилися країни Східної Європи. У країнах, що розвиваються з Американського континенту, Північної та Південної Африки, а також Західної та Східної Азії обсяг виробництва продукції трохи перевищили 3 тис. дол. США на душу населення, щодо країн, що розвиваються із Західної та Східної Африки та Південно-Східної Азії, то в них цей показник склав лише 1 тис. дол. США на душу населення.

Якщо здійснювати аналіз за менш короткий період часу, то амплітуда коливань виявиться суттєво більшою, що зумовлено здебільшого, світовою економічною кризою. За даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку, після різкого обвалу в 2008-2009 рр. і швидкого відновлення 2010 р. темпи зростання товарної торгівлі знизилися лише до 5% у 2011р. і до менш ніж 2% у 2012 р., причому це зниження торкнулося всіх країн без виключення – розвинених, тих, що розвиваються та з перехідною економікою (рис 2.).



Рис. 2. Динаміка світових річних темпів зростання реального ВВП у %, за 2005-2017 рр. [4]

У 2016 році світова економіка показала зростання на 3,7 %. Проте, треба відзначити значні регіональні відмінності. В країнах, що розвиваються зростання економічних тенденцій, зокрема ВВП склало 5 %, включаючи Азію та Океанію.

Зростання ВВП в найменш розвинутих країнах становило 4%, що значно нижче ніж було прогнозовано у плані зі сталого розвитку до 2030 р. У країнах з перехідною економікою зростання ВВП становило 7% (рис.3). Безперечним залишається те, що процеси які відбуваються в економіці розвинених країн, здійснюють вагомий вплив на економічне зростання країн, що розвиваються. Зокрема, прискорення темпів зростання в країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою у 90-ті роки минулого століття, і, насамперед, у період 2003-2007рр., було пов'язане зі збільшенням частки міжнародної торгівлі в структурі їхнього сукупного попиту.

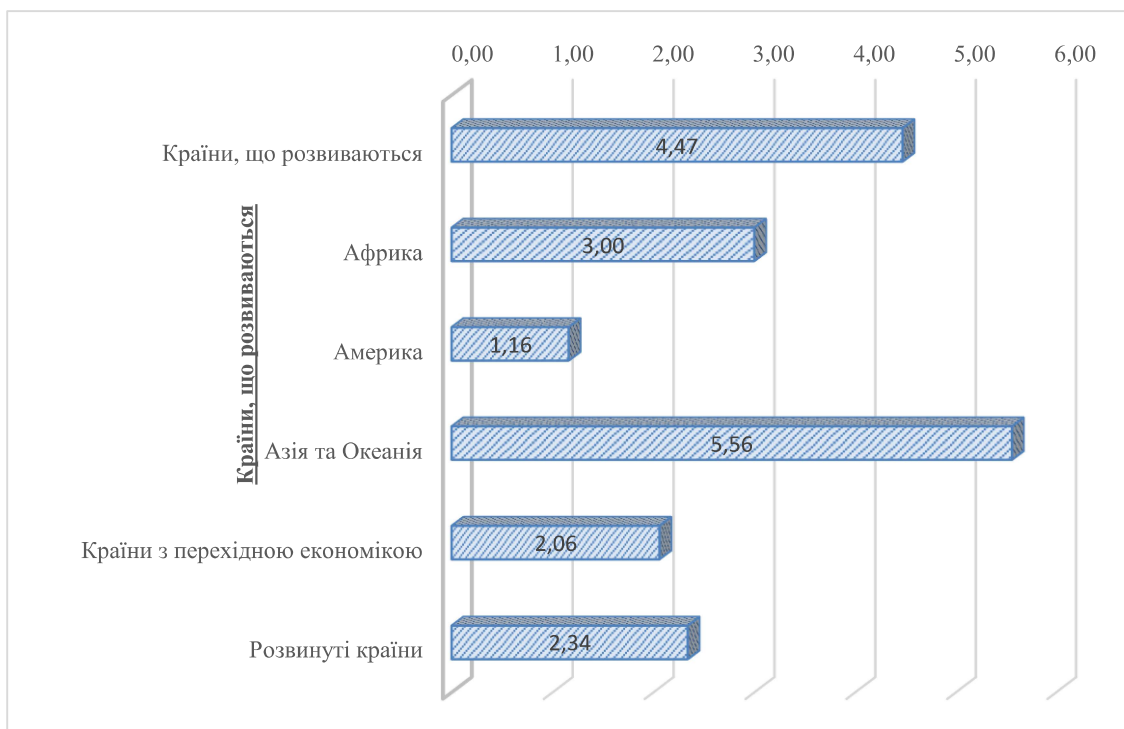


Рис. 3. Зростання реального ВВП країн, за групами економічного розвитку у 2017 р., у %, [4]

У поєднанні зі сприятливими зовнішніми економічними умовами, які характеризувалися, зокрема, збільшенням обсягів імпорту США і рекордно високими цінами на сировинні товари (насамперед, упродовж останніх п'яти років перед початком кризи), орієнтація на зовнішні ринки країн, що розвиваються, сприяла економічному зростанню. Ця тенденція відображає вищий ступінь стійкості попиту на сировинні товари, передусім енергоресурси та продовольство, а також низьку еластичність попиту на ці товари в розвинених країнах.

Проте, тенденції динаміки умов торгівлі, свідчать також про наростання відмінностей між групами країн, що розвиваються, протягом останніх кількох років. З 2002 р. країни, що розвиваються, у яких в загальному товарному експорті висока частка нафти, мінеральних продуктів і продукції видобувних галузей, найбільшою мірою виграли від того, що ціни на сировину були вищими, ніж ціни на промислові товари. Оскільки більшість цих країн розміщені в Африці, Латинській Америці або Західній Азії, це сприяло тому, що значною мірою покращилися умови торгівлі цих регіонів.

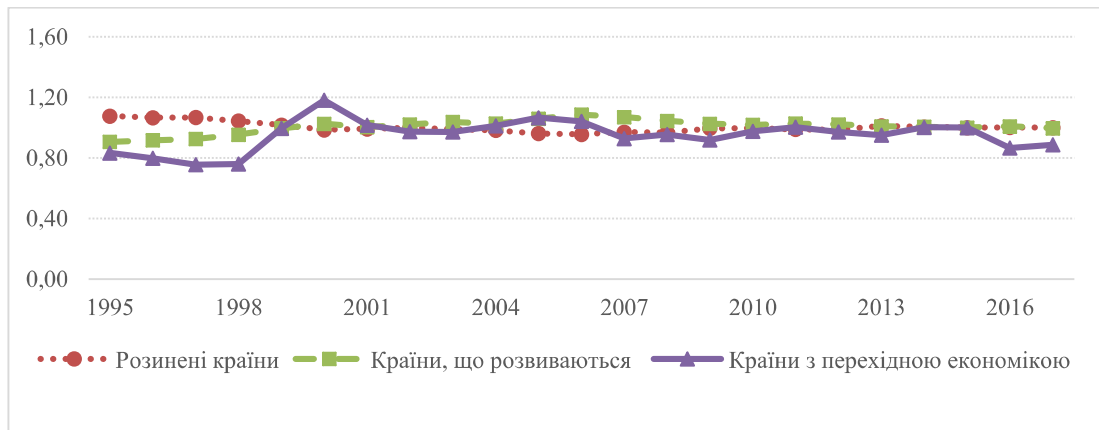


Рис. 4. Індекс умов торгівлі різних за ступенем економічного розвитку групам країн у %, за 1995-2017рр.[4]

У тих країнах, де паливо є найбільшою статтею загального експорту, індекс умов торгівлі зріс за період 2002–2011 рр. у понад два рази [4]. У Східній та Південно-Східній Азії умови торгівлі погіршилися. Це частково обумовлено зростанням цін на імпорту сировину, проте важливу роль відіграло і зниження цін на продукцію обробної промисловості, яку вони експортують (Рис 4.).

Безперечним залишається те, що процеси які відбуваються в економіці розвинених країн, здійснюють вагомий вплив на економічне зростання країн, що розвиваються. За даними ЮНКТАД (рис. 5), найбільша частка експорту у ВВП спостерігається у країнах, що розвиваються, і сягає близько 30 %. Значною вона є також у країнах з перехідною економікою, причому тенденція є доволі стрімкою з 1990-х років, проте дещо уповільнилась з 2002-го року. Розвинуті ж країни, починаючи з 1970-го року, мають практично незмінну частку експорту у ВВП.

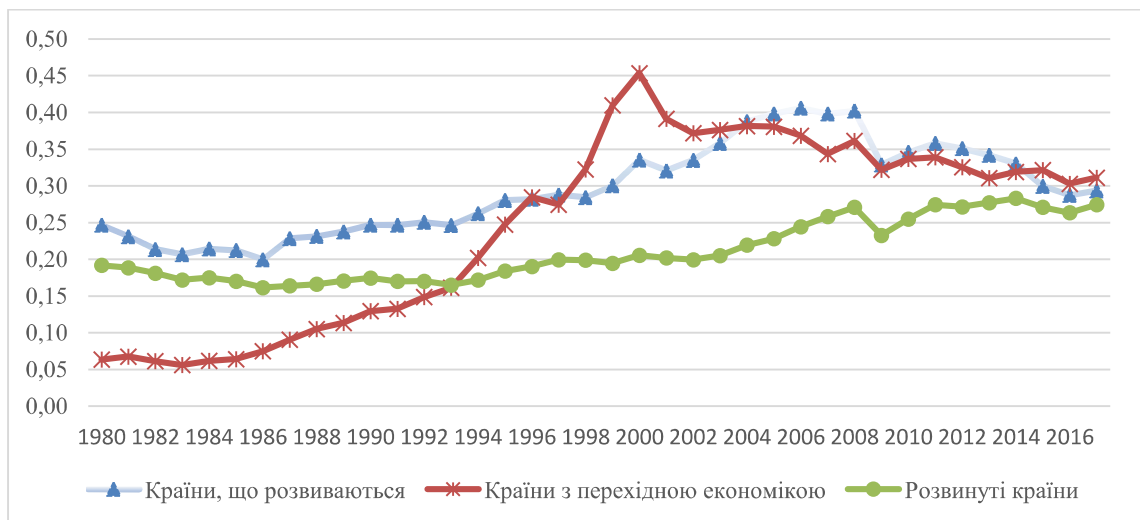


Рис. 5. Частка експорту у ВВП у різних за ступенем економічного розвитку групах країн [4]

Отже, можна зазначити, що торгівля впливає на рівень розвитку країн по-різному. Динаміка експортної діяльності в різних за рівнем економічного розвитку країнах, є наочним тому доказом. Причому напрям впливу може значно відрізнятися, якщо для аналізу взяти більш детальну систематизацію держав - наприклад, за географічними

регіонами. Для окремих регіонів з високим ступенем інтеграції та потужними зв'язками з зовнішніми ринками подібний вплив є досить значним.

Для виявлення регіонів з найбільшою залежністю від зовнішньоекономічних механізмів впливу, а також факторів, які впливають на ту чи іншу країну, здійснено наступний аналіз: визначено основні географічні та економічні регіони, які мають високий ступінь залежності від одна від одної; визначено частку експорту у ВВП регіонів та досліджено її динаміку.

Розрахунки показали, що частка експорту у ВВП для більшості регіонів сягає вище ніж 20%. А для країн Південно-Східної Азії цей показник дорівнює, навіть більше ніж 50%.

Частка експорту в ВВП регіону Південної Америки за 22 роки не перевищувала 22%, щодо США, Канади та Мексики, то в цих країнах цей показник варіюється в межах 17%. Країни Східної Азії показують, значну частку експорту в ВВП загалом до 40%. Країни Південної Азії мають дещо менші значення даного показника - 25%.

Найбільш стабільну та високу частку експорту в реальному ВВП має регіон Південно-Східної Азії, яка впродовж більше ніж 20 років коливається в межах з 50% до 80%. Щоправда, протягом, останніх років показник дещо зменшився з 79% в 2005 р. до 59% в 2017 р. Частка експорту у ВВП країн Близького Сходу протягом досліджуваного періоду залишалася помірно і коливалася в межах 40%.

Таблиця 1.

Частка експорту у ВВП регіонів, % за 1996-2017рр.

Роки	Південна Америка	Східна Азія	Південна Азія	Південно-східна Азія	Близький Схід	Північна Африка	СНД	Європейський Союз	Північноамериканська зона вільної торгівлі
1996	10,7	35,3	13,3	54,8	29,4	24,2	29,5	28,6	13,0
1997	10,9	36,9	13,0	60,2	29,5	24,2	28,1	30,5	13,3
1998	10,4	38,0	12,4	79,9	24,9	19,9	33,2	30,6	12,8
1999	12,6	36,2	13,6	74,4	27,8	22,2	43,0	30,9	12,7
2000	14,2	39,7	16,2	82,1	33,3	27,7	46,9	34,3	13,4
2001	14,8	36,6	15,6	77,8	33,4	26,9	40,4	34,4	12,2
2002	18,7	37,6	16,4	73,2	33,9	28,3	38,5	33,2	11,6
2003	20,1	41,2	17,4	73,2	36,8	32,4	39,0	32,8	11,6
2004	21,8	45,8	18,6	78,9	39,9	35,7	39,2	34,1	12,3
2005	21,5	43,9	21,0	79,1	43,8	38,9	38,5	35,4	12,8
2006	21,4	45,4	22,2	77,3	45,2	40,4	37,1	37,6	13,5
2007	20,1	44,8	21,7	74,1	45,1	41,0	34,2	38,3	14,3
2008	20,0	43,6	23,8	73,3	48,0	42,1	36,0	39,3	15,4
2009	16,1	34,7	20,0	61,9	39,9	30,8	31,8	35,2	13,2
2010	15,6	38,3	21,3	62,6	41,3	33,0	33,0	38,8	14,9
2011	17,2	38,0	23,3	64,3	45,8	29,2	33,3	41,7	16,4
2012	17,0	36,9	21,7	62,8	47,5	31,0	32,2	42,9	16,4
2013	16,3	35,2	22,2	62,5	45,4	28,9	30,5	43,2	16,3
2014	15,6	33,4	22,2	63,2	43,5	25,2	31,6	43,5	16,3
2015	14,8	29,8	18,9	60,2	36,6	19,1	31,7	44,2	15,1
2016	14,8	28,0	18,5	57,1	34,8	18,4	29,6	44,1	14,4
2017	13,8	28,8	18,9	59,5	37,4	21,9	30,3	46,1	14,7

Побудовано автором на основі [4]

У країн СНД даний показник коливався в межах від 30% до 50%.; у країн ЄС-28, у 2017 р. він склав 46,1%. Отже, частка експорту в реальному ВВП є високою у країнах експортерів нафти, експортоорієнтованих країнах Південно-Східної Азії, країнах СНД, а також у країнах Європейського Союзу.

Аналіз регіонів та інтеграційних об'єднань за ступенем залежності від міжнародної торгівлі показав слабку залежність в Південній Америці та НАФТА, помірну залежність – у регіоні Південної Азії та високу для регіонів Близького Сходу, Східної Азії, Південно-Східної Азії та країн ЄС-28. (табл. 2.)

Таблиця 2

Класифікація регіонів та інтеграційних об'єднань за ступенем залежності від міжнародної торгівлі

Період	Слабка залежність (<20%)	Помірна залежність (20 %<*<30%)	Значна залежність (>30%)
1996-2002	- Південна Азія; - Південна Америка; - НАФТА	- Північна Африка; - Близький Схід	- Східна Азія; - Південно-Східна Азія; - СНД; - ЄС-28
2003-2010	- НАФТА	- Південна Азія; - Південна Америка	- Північна Америка; - Близький Схід; - Східна Азія; - Південно-Східна Азія; - СНД; - ЄС-28
2011-2017	- НАФТА - Південна Америка	- Південна Азія; - СНД; - Північна Африка	- Близький Схід; - Східна Азія; - Південно- Східна Азія; - ЄС -28

Побудовано автором

Висновки. Отже, аналіз впливу міжнародної торгівлі, на економічний розвиток країн світу, свідчить про те, що одні й ті ж фактори здійснюють різний вплив на розвиток економіки країни, виходячи з того, по-перше, який базовий ступінь розвитку вона має, по-друге, який ступінь інтеграції у цієї країни, по-третє в якому регіоні вона розташована. Також потрібно підкреслити, що механізми впливу на міжнародну торгівлю специфічні для кожного регіону.

Список використаної літератури

1. Єріна І.В. Міжнародна торгівля послугами: тенденції розвитку і структура українського ринку / І.В. Єріна // Статистика та економіка, аналіз. – 2012. – № 4. – С. 39–44.; Yerina I.V. Mizhnarodna torhivlia posluhamy: tendentsii rozvytku i struktura ukrainskoho rynku / I.V. Yerina // Statystyka ta ekonomika, analiz. – 2012. – № 4. – S. 39–44.
2. International Trade and Market Access Data [Electronic resource] / WTO. – Access mode :http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_199bis_e.htm?solution=WTO&path=/Dashboards/MAPS&file=Map.wcdf&bookmarksState={%22imp1%22:%22client%22,%22params%22:{%22langParam%22:%22 en%22}}.
3. World Economic Outlook Database [Electronic resource] / IMF.– 2013. – Access mode: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/weodata/weoselco.aspx?g=2001&sg=All+countries.>].

4. Values and shares of merchandise exports and imports, annual [Electronic resource] / UNCTAD.–1980–2017.– Access mode: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=101>.

5. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, Rev.3. Available at [Electronic resource] / UNCTAD.– Accessmode: <https://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=2&Lg=1>.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018.

O. Bezzubchenko, K. Bodrova

PECULIARITIES OF THE PRESENT STATE OF INTERNATIONAL TRADE DEVELOPMENT

International trade occupies a leading place in the system of international economic relations. The specificity of the current stage of international trade is particularly evident in the analysis of its long-term trends, forms and methods.

International trade has been an important driver of economic growth for many countries over the past quarter century. According to the world trade organization (WTO) and UNCTAD, international trade, as measured by exports at current prices, rose from \$ 2376.3 billion. USA in 1980 to 22757,3 billion. USA in 2017. According to the International monetary Fund (IMF), the world's GDP increased 7 times over the corresponding period, from \$ 1,1005.6 billion. USA (1980) up to \$ 80439.2 billion. USA (2017)

The processes taking place in the economies of developed countries have a significant impact on the economic growth of developing countries. It can be noted that trade affects the level of development of countries in different ways. The dynamics of export activity in different countries in terms of economic development is a clear proof of this. Moreover, the direction of impact may differ significantly if we take a more detailed systematization of States for analysis - for example, with geographical regions. For some regions with a high degree of integration and strong links with external markets, this impact is very significant.

To identify the regions with the greatest dependence on foreign economic mechanisms of influence, as well as factors that affect a particular country, the following analysis is carried out: the main geographical and economic regions that have a high degree of dependence on each other are identified; the share of exports in the GDP of the regions is determined and its dynamics is studied.

Calculations have shown that the share of exports in GDP for most regions is higher than 20%. And for the countries of South-East Asia, this figure is even more than 50%. The analysis of regions and integration associations according to the degree of dependence on international trade showed weak dependence in South America and OIL, moderate dependence – in the region of South Asia and high for the regions of the Middle East, East Asia, South-East Asia and the EU-28. Analysis of the impact of international trade on the economic development of the world, shows that the same factors have different effects on the development of the country's economy, based on the fact, firstly, the basic degree of development it has, secondly, the degree of integration in the country, and thirdly in what region it is located. It should also be emphasized that the mechanisms of influence on international trade are specific to each region.

Key words: international trade, GDP, integration, level of economic development.